

Ett rollspel av hypermaskulina män och feminina kvinnor

Våldtäkt som vapen under kriget i Jugoslavien

Liv Mellander

Abstract

Systematic mass rape during warfare has been used throughout history. This research investigated how mass rape of women have been used as a weapon in Yugoslavia wars between 1992 and 1995. Material from the trials of Dragan Zelenovic, Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic, all of them accused of rape against humanity during the Yugoslavia war, is analyzed in detail with the use of Post-structural feminism theory . Also by looking at different cultural aspects in Yugoslav Wars, involving honor, protection and ethnicity, the mass rape situation in general is analyzed. Through this analysis and Post-structural feminism theory it is shown, through this study, that socially constructed sex and gender are fundamental for the use of mass rape of women in war.

Keywords: Sexual violence, war, systematic rape, postmodern theory, Yugoslavia war, International Criminal Tribunal of former Yugoslavia

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och Frågeställning.....	1
1.2 Disposition.....	2
2. Metod och Material.....	3
2.1 Metod.....	3
2.2 Material.....	3
2.2.1 Avgränsning.....	4
3. Bakgrund.....	6
3.1 Historisk bakgrund.....	6
3.1.1 Kriget i Jugoslavien.....	6
3.1.2 Innan kriget.....	7
3.1.3 Det sexuella våldet under kriget.....	8
3.1.4 Efter kriget.....	9
3.2 Soldaternas berättelse.....	10
3.2.1 Borislav Herak.....	10
3.2.2 Cvijetin Maksimovic.....	10
4. Internationella Krigsförbrytartribunalen för det Forna Jugoslavien.....	12
4.1 Viktiga platser.....	12
4.2 Fall nr IT-96-23/2-S.....	13
4.2.1 Dragan Zelenovic.....	13
4.3 Fall nummer IT-96-23-T och IT-96-23/1-T.....	13
4.3.1 Dragoljub Kunrac.....	13
4.3.2 Radomir Kovac.....	15
4.3.3 Zoran Vukovic.....	16
5. Teori.....	17
5.1 Poststrukturell Feminism.....	17
5.2 Manlighet och Beskydd.....	18
5.3 Heder och Representation.....	19
6. Analys.....	21
6.1 Etnisk rensning.....	21
6.2 Heder och Skam.....	22
6.3 Maskulinitet.....	23
6.4 Feminisation.....	25
7. Diskussion.....	26
8. Referenser.....	27

1. Inledning

“It wasn't sex with pleasure, it was with fury. They were taking it out on us”

(ICTY3, s.109).

Länge har våldtäkt setts som något självklart i krig och blev inte förrän 1900-talet ett ämne som börjat diskuteras mer. Anledningen till varför soldater våldtog ansågs länge bero på mannens sexuella behov och oförmåga att kontrollera sitt begär (Hirschauer, 2014, s.65). På senare tid har det börjat ifrågasättas om det sexuella våldet i krig enbart beror på mäns sexuella drift och det finns ny forskning som tyder på att våldtäkter inte uppfyller en sexuell tillfredsställelse (Seifert, 1994, s.55-56). Synen på våldtäkt i krig och anledningen till varför det sker har börjat förändrats och nyanseras.

Kriget i Jugoslavien var ett mycket brutalt krig som krävde många liv och satte miljoner människor på flykt (ne.se). Kriget blev även väldigt uppmärksammat på grund av det höga antalet civila som utsattes för sexuellt våld och användning av så kallade våldtäktsläger (Hirschauer, 2014, s.94).

1.1 Syfte och Frågeställning

Syftet med min uppsats är att granska de våldtäkter som skedde under kriget i Jugoslavien ur ett poststrukturell feministiskt perspektiv. Jag kommer med hjälp utav filosofen och genusvetenskaparen Judith Butler samt med teorier som berör manlighet och kvinnlighet se om uppfattningar gällande kön och genus kan ge en förklaring till våldtäkt i krig. Enligt poststrukturella feminism är varken kön och genus inte något absolut utan en illusion som är skapad och blivit en del av maktstrukturen. Jag vill med hjälp av poststrukturella feministisk teori se om jag kan finna dessa maktstrukturer i kriget i Jugoslavien och på så sätt se hur våldtäkt kan användas som ett vapen.

Frågeställning:

Hur kan vi förstå massvåldtäkt mot kvinnor som ett vapen under kriget i Jugoslavien, ur ett poststrukturalistisk feministiskt perspektiv?

1.2 Disposition

Jag kommer börja med metodavsnittet där jag presenterar den metod jag har valt att använda mig av. Sedan följs en introduktion av materialet och motivering till varför jag finner den väsentlig för min uppsats. Jag kommer även kort ta upp den avgränsning jag har behövt göra för att kunna besvara min frågeställning. I bakgrunden kommer jag väldigt sammanfattande presentera den historiska bakgrunden till kriget i Jugoslavien. Därefter kommer den tidigare forskningen som tar upp i vilka mönster det sexuella våldet skedde och strukturer som fanns i samhället samt serbiska soldaters egna berättelser. Sedan redogör jag mitt empiriska material, från Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien. Slutligen presenterar jag min teori och analys.

2. Metod och Material

2.1 Metod

I denna undersökning har jag gjort en teorikonsumerande studie där det är fallet om våldtäkterna som skedde under kriget i Jugoslavien som står i centrum av studien (Esaiasson m.fl, 2012, s.41). Empirin i denna uppsats består av två rättegångsfall vid Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien av fyra män som var soldater i den serbiska armén och blivit dömda för våldtäkt, tortyr samt brott mot mänskligheten. Dessa fall har analyserats genom att det gjorts en kvalitativ textanalys av männens handlingar och effekten av dessa handlingar. Därefter har en sammanfattande analys gjorts på de fyra fallen utifrån Judith Butlers poststrukturella feministiska teori om socialt konstruerat kön samt teorier om maskulinitet och heder. Jag har även använt mig av tidigare forskning och interjuver av offer och förövare för att få en bild över hur samhället såg ut innan, under och efter kriget samt få en inblick i personers egna tankar och erfarenheter. Med dessa komponenter hoppas jag kunna förklara hur våldtäkt kan bli ett vapen i krig ur poststrukturell feministiskt perspektiv.

2.2 Material

Det empiriska materialet består av rättegångsmaterial från två rättegångar av fyra dömda serbiska soldater från Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien (ICTY). Detta är en domstol som är upprättad i Haag i Nederländerna år 1993 av de Förenta Nationerna säkerhetsråd och var även den första brottsdomstol som upprättats av FN (icty.org). Det är domsluten av de dömda soldaterna: Dragan Zelenovic, Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac och Zoran Vukovic som analyseras. De delar i domsluten som analyseras är främst offrens vittnesmål.

Till min teori poststrukturell feminism har jag utgått från Judith Butlers bok ”*Genustrubbel*”. Jag har även läst böcker och artiklar som berör begrepp som kultur, etnicitet, manlighet, kvinnlighet och beskydd som kompletterar teorin poststrukturalistisk feminism. Jag har då främst använt mig utav Nira Yuval-Davis bok ”*Gender and Nation*”.

Litteraturen som valts till den tidigare forskningen består till största del av andrahandskällor. Syftet med litteraturen har främst varit att ge en bild av samhället och kulturen i Jugoslavien och få fler kvinnors berättelser om de våldtäkterna som skedde under kriget än de från vittnesmålen. Jag har därmed valt artiklar där intervjuer har använts som en stor del av forskningsmaterialet. På detta sätt hoppas jag få en djupare förståelse för hur kvinnorna själva har drabbats av våldtäkterna samt få en inblick i soldaternas upplevelser om det sexuella våldet. All litteratur jag har använt mig av är artiklar som alla har blivit publicerade i akademiska journaler och som är skrivna av författare som jag anser har haft god insikt om ämnet. Vissa av författarna var även på plats under kriget och har god kunskap om den baltiska kulturen och språket.

Av den tidigare forskningen är det främst tre artiklar jag har använt mig av:

Maria B. Olujic *"Embodiment of Terror: Gendered Violence in Peacetime and Wartime in Croatia and Bosnia-Herzegovina"* Maria B. Olujic: Antropolog med kroatisk bakgrund som mellan 1992-1996 gjorde 75 stycken djupintervjuer med våldtäktsoffer, familjemedlemmar, sjukvårdpersonal och religiösa ledare.

Inger Skjelsbæk: *"Victim and Survivor: Narrated Social Identities of Women Who Experience Rape During the War in Bosnia-Herzegovina"* har gjort fem djupintervjuer med fem kvinnor som var utsatta för sexuellt våld under kriget.

Alexandra Stigmayer *"The Rapes in Bosnia-Herzegovina"* reste till Bosnien Hercegovina efter kriget och intervjuade ett flertal kvinnor om det sexuella våldet som skedde under kriget.

2.2.1 Avgränsning

Judith Butlers perspektiv av poststrukturell feminism om konstruktionen av kön är en teori som är applicerbart på alla kulturer. Trots att våldtäkter användes som en strategi av alla grupper som var inblandade i kriget (Skjelsbæk, 2006, s.374) utgår det mesta av mitt material av våldtäkter som har begåtts av den serbiska armén mot muslimer, eftersom tidigare forskning är omfattande och jag har varit tvungen att ta ett urval från den litteraturen som finns om ämnet. Den litteraturen som jag har funnit mest användbar är till största del baserad på intervjuer av muslimska kvinnor som blivit våldtagna av serbiska soldater. Därmed kan min uppsats ge en

skev bild av att det enbart var den serbiska armén som använde våldtäkt som ett vapen under kriget i Jugoslavien.

3. Bakgrund

I min bakgrund kommer jag kort ta upp den historiska bakgrunden till kriget i Jugoslavien. Efter det kommer jag presentera tidigare forskning om hur situationen i landet var innan, under och efter kriget. Jag kommer även ta upp mer i detalj vilka mönster det sexuella våldet följde. I slutet av kapitlet kommer jag redogöra två interjuver med serbiska soldater.

3.1 Historisk bakgrund

3.1.1 Kriget i Jugoslavien

Bosnien-Hercegovina ligger mellan Serbien och Kroatien. Geografiskt var landet lagt så att det blev en plats där många olika religion sammanstrålade. Detta för att Kroatien var ett katolskt land medan Serbien tillhörde den ortodoxa kyrkan och Bosnien hade en stor del muslimska invånare. Med Bosnien i mitten med en till stor del muslimska invånare mellan två länder med två olika kristna tillhörigheter fick landet en befolkning med olika religiösa grupper. Efter första världskriget bildade de sex länderna Bosnien, Kroatien, Makedonien, Montenegro, Serbien och Slovenien ett stort land som fick namnet Jugoslavien och utnämndes självständigt år 1927. Efter andra världskriget hade landet Jugoslavien med sina många olika etniska grupper ett fredligt liv med kommunisten Josip Tito som ledare. Kort efter Josip Titos död uppstod det under 1980-talet en ekonomisk kris och politisk oro i landet (Snyder, 2006, s.184-185). Efter Sovjetunions fall växte oroligheterna och även det styrande kommunistpartiet i Jugoslavien föll. Kroatien och Slovenien utropade sig snabbt efter kommunistpartiets fall till självständiga nationer år 1991. Detta utlöste väpnade strider mellan de nyutnämnda nationerna och det nu splittrade forna Jugoslavien. Dock upphörde striderna efter att Kroatien och Slovenien blev erkända av EU och omkringliggande länder. Då Bosnien år 1992 även de utnämnde sig själv som självständiga uppstod återigen beväpnade konflikter. De delar som var kvar av Jugoslavien, som sedan år 1992 skulle bli Serbien och Montenegro, angrep det nyutnämnda landet Bosniens territorium och även Kroatien tog till vapen och deltog i striderna (ne.se). Bara några månader efter att striderna bröt ut kom den första rapporten om att ett 40-tals muslimska kvinnor hade blivit systematiskt våldtagna av serbiska soldater (Hirschauer, 2014, s.89). År 1993 bröt kriget ut i full kraft och pågick ända fram till 1995. Stora områden blev ockuperades av både Serbiska, Kroatiska och Bosniska arméer. I detta krig som utlöstes kom att bara under det första året kräva

tiotusentals döda och över två miljoner människor blev tvungna att fly från sina hem. Våldet som skedde under kriget ska ha varit ytterst grymt och många brott mot de mänskliga rättigheterna ska ha begåtts. (ne.se) Mellan åren 1992 till 1995 blev striderna så blodiga att de ansågs vara de värsta i Europa sedan andra världskriget. Redan i början av kriget kom rapporter om koncentrationsläger och våldtäktsläger. Vittnen berättade om hur män blev torterade, kastrerade och avrättade, hur kvinnor blev systematiskt våldtagna genom sadistiska metoder som gruppvåldtäkt och sexuell tortyr (Hirschauer, 2014, s.94).

3.1.2 Innan kriget

Innan kriget bröt ut bestod Bosnien av främst tre olika etniska tillhörigheter; 44 % muslimer, 31 % serber och 17 % kroater (Hirschauer, 2014,s.89). Trots detta var det inte så vanligt som man skulle kunna tro med giftermål mellan grupperna (Morokvasic-Müller, 2004, s.138). Det var dock vanligare att i de större etniska grupperna, muslimer och serber, med giftermål över de olika etniska grupperna än de mindre (Morokvasic-Müller, 2004, s.139).

I Jugoslavien var kulturen den att kvinnan gifte in sig i mannens släkt. Manligt och kvinnligt blod liknades med polenta där kvinnans blod var tunt och vattnigt, detta för att när hon gifte sig ansågs lämna sitt egna släktled. Mannens blod var tvärt emot tjockt då han hade ett långt släktled bakom sig och därmed var det mannens blod som fördes över till barnet. Flickor som föddes sågs som "alien born" då man förväntade sig att de skulle giftas in i en annan släkt och därmed inte följa släktledet (Olujic, 1998, s.34-35). Innan Bosnienkriget bröt ut rådde det enligt Olujic en stark hederskultur i sydöstra Europa. Inom denna kultur, där heder- och skamkultur i samband med en stark dominerad manshierarki, skapas traditioner och normer om sexualitet. Att kvinnan skulle vara oskuld vid giftermålet är ett exempel vilket uttryckte sig i traditionen att kvinnan efter bröllopsnatten skulle uppvisa ett blodigt lakan som bevis (Olujic, 1998, s. 33-34). Det sattes även krav på att ogifta kvinnor inte skulle dra till sig manlig uppmärksamhet medan mannen fick status av att visa upp sin sexualitet och förmågan att dra till sig kvinnor (Olujic, 1998, s.37). Det var viktigt att upprätthålla kvinnans heder då den var starkt förankrad i både hennes mans och hans släktleds heder (Olujic, 1998, s.45). Det fanns en rädsla att kvinnan skulle bli gravid med en annan man då detta barn skulle "invadera" och permanent skada släktledet (Olujic, 1998, s.45). I denna mansdominerande kultur verkade det inte spela ingen roll om kvinnan hade blivit tagen mot sin vilja. Det huvudsakliga var att hon hade förlorat sin

oskuld utanför giftermålet vilket skadade hennes heder och hela hennes mans släktled (Olujic, 1998, s.44).

Innan kriget bröt ut förekom en politisk förändring i landet Jugoslavien. Det började pratas om ”goda kvinnor” som valde att stanna i hemmet och uppmuntrade kvinnor att sluta jobba, återvända till hemmet och föda många barn. Det fördes även en debatt om att totalförbjuda abort och det tillkom också en ekonomisk belöning till kvinnor som födde ett tredje barn. Det fanns även en inställning att det skulle vara ”rätt kvinnor” det vill säga serbiska kvinnor skulle skaffa barn (Mertus, 1994, s.15). Kvinnorna berättar själva hur de uppfattade att det Jugoslavien de en gång kände till med en modern kvinnosyn försvann och det sattes press på dem att sluta jobba och återvända till hemmet (Cockburn, 2004, s.33).

3.1.3 Det sexuella våldet under kriget

Våldtäkterna skall enligt rapporter ha skett i fem olika mönster:

- 1: Innan stridigheterna bröt ut inom ett område. Där en mindre grupp soldater bröt sig in i kvinnornas hem och våldförde sig på dem (Niarchos, 1995, s.656).
- 2: Efter att en stad/området hade blivit besegrad. Då skedde ofta våldtäkterna i övergivna hus eller offentliga platser och det var vanligt med gruppvåldtäkt. Efter att en stad hade besegrats dödades ofta en stor del utav den manliga befolkningen (Niarchos, 1995, s.656).
- 3: I fångläger dit tillfångatagna kvinnor blev skickade, fångvakter eller soldater hade rätt till att våldta vem de ville (Niarchos, 1995, s.656).
- 4: I våldtäktläger dit kvinnorna blev bortförda och oftast instängda i flera månader och utsatta dagligen för sexuellt våld. Våldtäktslägren var oftast väl organiserade och i ett specifikt läger kan det ha varit så många som 2000 kvinnor hölls fånga samtidigt (Niarchos, 1995, s.656-657). I vissa utav våldtäktslägren våldtogs kvinnorna i ett mycket systematiskt och regelbundet sätt. Kvinnor berättar hur soldaterna hade scheman och tog ut olika kvinnor varje kväll (Hirschauer, 2014, s.96) och i vissa läger fanns det till och med en gynekolog på plats (Niarchos, 1995, s.657). Om kvinnorna blev gravida flyttades de till en annan lokal. Där fick de bättre behandling, mat och hölls inlåsta upp till sju månader då det inte längre var möjligt att göra abort. Enligt vittnen brukade de gravida kvinnorna efter sju månader flyttas till den serbiska gränsen (Stiglmayer, 1994, s.119).
- 5: Det fanns en tredje typ av läger förutom fånglägren och våldtäktslägren kvinnor togs till som skilde sig från de andra två. Dessa platser var bordell-liknande där de tillfångatagna kvinnor

skulle sexuellt underhålla soldaterna när det kom tillbaka från striderna. Kvinnorna som hölls på bordellerna blev mer ofta dödade än frigivna (Niarchos, 1995, s.657).

Ingen vet hur många kvinnor som blev våldtagna och man misstänker att mörkertalet är högt då många inte vågar berätta vad de har varit utsatta för. Uppskattningsvis tror man att det kan ha varit så många som 20 000 kvinnor som utsattes för sexuellt våld där de flesta var muslimska kvinnor (Olujic, 1998, s.40). Många av våldtäkterna var under kriget brutala och det var inte ovanligt att de skedde framför familjemedlemmar (Niarchos, 1995, s.647, Skjelsbæk, 2006, s.374). Även i de lägre där kvinnorna var uppdelade för sig våldtogs döttrarna framför mödrarna och även små barn fick vara med i samma rum där deras mammor blev utsatta för det sexuella våldet (Stiglmayer, 1994, s.119, ICTY, s.23). Det skedde även att de manliga familjemedlemmarna tvingades till att våldföra sig på kvinnliga släktingar (Hirschauer, 2014, s.124).

3.1.4 Efter kriget

Yuval-Davis skriver att under kriget i Jugoslavien har inte själva våldtäkten i sig varit det värsta för kvinnan utan snarare att hon riskerade att bli bortstött av sin familj på grund utav skammen av att förlorat sin heder (Yuval-Davis, 1997, s.110). Inger Skjelsbæk som själv har intervjuat många drabbade kvinnor från kriget förklarar hur de inte vågar berätta för sina män om våldtäkterna av rädsla att bli lämnad. En utav kvinnorna Skjelsbæk intervjuar säger att hon aldrig kommer bli gift för hon tror alla vet om vad hon utsattes för under kriget

"[E]verybody knows that she is not untouched woman, she is not a virgin. Because she was raised in that kind of family – that is, a traditional patriarchal family – we can assume that she was taught to believe that her virginity was key in her eligibility for marriage."

(Skjelsbæk, 2006, s.395)

En annan kvinna som Skjelsbæk intervjuar som var gift när våldtäkterna skedde har tagit beslutet att inte berätta för sin man.

"Assuming that the relationship between Ceca and her husband is based on patriarchal values, the violations against her body might be seen as violation of her husband's 'property'. Her sexuality – and her body – is her husband's possession."

(Skjelsbæk, 2006, s.395)

Skjelsbæk anser själv att kvinnorna blev utsatta på grund av den kulturen som rådde i landet där kvinnan representerar mannen och genom att attackera kvinnan attackerar man mannen (2006, s.386). Man kan även se att dessa strukturer fanns i samhället då majoriteten av de som berättade om vad de hade blivit utsatta för var frånskilda kvinnor som inte längre var oskuld (Olujic, 1998, s.44).

3.2 Soldaternas berättelse

George Rodrigue intervjuade år 1992 serbiska soldater vilka hade blivit tillfångatagna av Kroater och Muslimer (Stiglmayer, 1994, s.147).

3.2.1 Borislav Herak

Borislav Herak säger i intervjun att de hade fått order att våldta kvinnor för att öka soldaternas krigsmoral. Han hävdar själv att våldtäkterna inte bidrog till bättre krigsmoral och att han egentligen inte ville göra det. Herak säger att han var tvungen att lyda order annars skulle han råka illa ut de skulle antingen sätta honom i fängelset eller till skicka honom till fronten (Stiglmayer, 1994, s.147). Herak berättar hur soldaterna fick en kvinna tilldelad honom och de gruppvåldtog henne i ett av rummen. Efteråt körde de ut henne med bilen och avrättade henne. Anledningen till att de dödade henne var för att det inte fanns plats och mat till alla kvinnorna samt att de ville få in nya kvinnor (Stiglmayer, 1994, s.150). Borislav Herak säger att när de fick mat, alkohol och kvinnor fick det dem att känna sig viktiga och ökade deras gemenskap (Stiglmayer, 1994, s.153).

Borislav Herak har blivit intervjuad vid fler tillfällen och hans historia skiljer sig åt från gång till gång. Ibland hävdar han att våldtäkterna visst ökade hans krigsmoral och fick honom att hata muslimerna ännu mer (Stiglmayer, 1994, s.154).

3.2.2 Cvijetin Maksimovic

Cvijetin Maksimovic berättar hur han fick en kniv i sin hand och order att döda tre män. Han hade ingen aning om hur man dödade någon och sa att han hade var rädd. De andra soldaterna hade skrattat åt honom och sagt att han inte var en riktig serb varav en hade gått fram och lärt

honom hur man skär halsen av någon (Stiglmayer, 1994, s.156). Efteråt tog de honom till ett rum med tolv stycken kvinnor och hetsade honom till att våldta en av kvinnorna. Maksimovic var rädd och omskakad efter avrättningarna och kunde inte få en erektion utan la sig bara ovanpå kvinnan. De andra soldaterna skrek åt honom ”Oh looky there, that’s supposed to be a man! That’s no man, that’s a sissy” (Stiglmayer, 1994, s.157). Varefter de skröt om hur de själva hade våldtagit kvinnorna själva dagen innan. Soldaterna sa sedan att Maksimovic skulle bli förlåten denna gången men inte nästa gång (Stiglmayer, 1994, s.157). När Maksomovic fick frågan varför de skulle våldta och döda svara han

It’s because of territory – they have to drive out the non-Serb people in Brcko and annihilate them so that Brcko can become Serbien. (...) The rape is a part of it; it spreads fear and terror so that the people flee and don’t come back. This expulsion and all, it’s made the Serbian people in Bosnia into hater’s, it’s sown hatred. The killing and the raping were supposed to teach us to hate.”

(Stiglmayer, 1994, s.158).

4. Internationella Krigsförbrytartribunalen för det Forna Jugoslavien

Här presenteras mitt empiriska material från rättegångarna som hölls i Haag 2001 och 2007. Texten tar till största del upp vittnenas berättelse och för att texten ska vara lättare att följa har jag bytt ut vittnenas kodnamn till den ålder de var i när de utsattes för övergreppen. Jag kommer inleda kapitlet med viktiga platser som tas upp i rättegången som följs av de två rättegångarna mot de fyra serbiska soldaterna.

4.1 Viktiga platser

Buk Bijela: Var en plats man samlade tillfångatagna kvinnor. De brukade ofta föras vidare till Foca gymnasium.

Foca gymnasium: Användes som ett fängelse där man låste in kvinnor från Buk Bijela.

Kalinovik gymnasium: Användes som ett fängelse där man låste in kvinnor från områden runt om Kalinovik

Partizan: En sporthall som likt Foca – och Kalinovik gymnasium var en plats man höll kvinnor tillfångatagna

Karamans hus: Huset hade fått namnet efter sin förra muslimska ägare. Hit togs kvinnor och flickor från Partizan, Foca – och Kalinovik Gymnasium.

(ICTY3 s.6-7)

4.2 Fall nr IT-96-23/2-S

4.2.1 Dragan Zelenovic

Åtalad: Dragan Zelenovic är född 1961 i Foca, Bosnien-Hercegovina och jobbade som elektriker. Från 1992 gick Zelenovic med i armen och var en soldat i "Dragan Nikolic Unit" (ICTY2, s.6).

Zelenovic var delaktig av gripande av ett 60-tal kvinnor, äldre och barn, flera av kvinnorna blev tagna till förhör. Under förhöret blev kvinnorna hotade att bli våldtagna och dödade om de inte berättade vart männen och vapnen var gömda. Ett vittne som var 25 år vid tidpunkten blev tagen av Dragan Zelenovic och en annan soldat för förhör. Efter utfrågningen blev vittnet taget till ett rum och våldtagen av tio soldater. Vid ett annat tillfälle förhörde Zelenovic även ett 15-årigt vittne i Buk Bijela med två andra soldater. Under förhöret anklagade de flickan för att ljuga och alla tre våldtog henne (ICTY2, s.7). I Foca gymnasium valde han ut fyra kvinnor varav två av dem var den 25-åriga och det 15-åriga vittnet. Han tog dem till ett klassrum och bestämde vem som skulle gå vart, Alla fyra blev våldtagna av olika soldater. De två vittnena blev vid flertal tillfällen utvalda av Dragan Zelenovic och tagna till olika lägenheter där soldater väntade och sedan våldtog dem. Kvinnan och flickan blev sedan förda till Partizan som de beskrev som smutsigt, överbefolkat och brist på mat och hygien. Det var 70 kvinnor fångna där som utsattes för våld, tortyr och sexuella övergrepp. Även på denna plats ska Zelenovic våldtagit de två vittnena (ICTY2, s.8) Från denna plats ska Zelenovic ha tagit de två kvinnorna och fört dem till en lägenhet där de blev instängda under en längre tid. De ska under denna period blivit regelbundet våldtagna av Dragan Zelenovic och ett flertal soldater som han tog med sig till lägenheten (ICTY2, s.9).

4.3 Fall nummer IT-96-23-T och IT-96-23/1-T

4.3.1 Dragoljub Kunrac

Dragoljub Kunrac: Född 1960 och bosatt i Foca. I armen blev han upplärd som minröjare och explosiv utrustning. Under kriget var han spaningsledare för en grupp soldater på ca 15 män (ICTY3, s.31)

Ett utav vittnen som då var 17-år hölls fången i en skola i Kalinovik där ca 140 kvinnor hölls fångna. Efter några dagar kom Dragoljub Kunrac och en annan soldat och valde ut henne och sju andra kvinnor att följa med dem (ICTY3, s.94). De sade att kvinnorna var en belöning till soldaterna som hade lyckats bra under en attack (ICTY3, s.28). Innan de blev förflyttade bad 17-åringen vakterna att rädda dem men fick svaret att de inget kunde göra då Kunrac var den som bestämde (ICTY3, s.94). De var tagna till ett hus där soldaterna delade upp kvinnorna mellan sig. 17-åringen blev tagen till Kunracs rum där hon tvingades att klä av sig. Innan Dragoljub Kunrac våldtog henne la han en bajonett vid bordet vilket gjorde henne mycket rädd (ICTY3, s. 95). Hon hölls fången i huset cirka fem till sex månader med en annan kvinna. Varje gång Kunrac och en annan soldat kom förbi blev kvinnorna våldtagna, 17-åringen blev alltid våldtagen av Dragoljub Kunrac, och hon kände sig som hans ägodel. Båda kvinnorna blev tilldelade serbiska namn, tvingades att städa, tvätta, laga mat och fick inte lämna lägenheten (ICTY3, s.96).

Ett 38-årigt vittne berättar hur Dragoljub Kunrac med två soldater kom till hennes hus. Kunrac sa att hon var skyldig till att ha sänt ut radiomeddelande och tog henne till sin bil. Medan hon och Kunrac väntade i bilen plundrade de två andra soldaterna hennes hem. De körde henne till ett skogsparti. Där hotade de med att döda hennes son om hon inte gav dem alla pengarna hon hade på sig, hon lydde. Dragoljub Kunrac sa sedan till henne att klä av sig och sa "(...) she should enjoy being fucked by a Serb" (ICTY3, s.118). Han våldtog henne medan de andra soldaterna tittade på. När han var klar våldtog de andra två soldaterna henne. Kunrac sade sedan till henne att hon nu kommer föda ett serbiskt barn och inte veta vem fadern var (ICTY3, s.118).

En 16 ½ år gammalt vittne blev tagen vid en attack av hennes by. I byn var runt 200 personer kvar var av cirka 15 var män. Alla under 55 års ålder var tagna till skolan i Kalinokiva, de äldre blev frigivna. Kunrac med en annan soldat gick in i byggnaden och tog med sig vittnet samt två andra flickor varav en bara var 14 år. De var tagna till en bil och körda till ett hus som ägdes av en av soldaterna. De blev förda till olika rum av vars sin soldat och där våldtagna. Vittnet stannade i huset i cirka fem månader och blev regelbundet våldtagen av mannen som hon hade blivit tilldelad. Under sin fångenskap i huset kom det andra soldater till huset. Alla var förbjudna att röra henne (ICTY3, s.101-103).

Ett vittne som var 35 år vid händelsen fick sin by attackerad, hon flydde ut i skogen med resten av byborna. De blev tillfångatagna, misshandlade och soldaterna delade upp männen och kvinnorna. Hon blev tagen till Buk Bijela där hon våldtogs av en soldat och sedan till Partizan där hon säger att hon blev hämtad av soldater cirka 100 gånger (ICTY3, s.111-112). Dragoljub

Kunrac hämtade henne vid ett tillfälle och tog henne till ett hotell. Där våldtog han henne två gånger och "[T]elling her from now on she would be giving birth to Serb babies and that there would be no Muslims left in Fo~a." (ICTY3, s.112).

Ett 16-åriga vittne blev tagen från skogen hon hade gömt sig i med sin familj i rädsla för soldaterna. Efter en attack blev hon tillfångatagen och tagen till Buk Bijela där hon blev våldtagen av Zoran Vukovic (ICTY3, s.88-89). Vid ett tillfälle ska den 16-åriga flickan med tre andra kvinnor blivit tagen till ett hus där Dragoljub Kunrac befann sig. Han skulle tagit henne och våldtagit henne väldigt våldsamt. Efter våldtäkten ska en annan äldre soldat tagit ut henne och våldtagit henne "in a beast-like manner"(ICTY3, s.91). Han ska även ha hotat med att döpa henne och rista in ett kors på hennes rygg med en kniv (ICTY3, s.91).

4.3.2 Radomir Kovac

Radomir Kovac: Född 1961, bosatt i Foca. Under kriget tillhörde han truppförbandet kallat "Dragan Nikoli unit" (ICTY3, s.32).

Det 15 åriga vittnet blev tagen från Partizan till huset Karaman, där hon hölls fången i cirka 2 månader med ett flertal andra kvinnor. Hon ska under hela sin vistelse regelbundet ha blivit våldtagen av soldater (ICTY3, s.35). Vittnet ska sedan ha flyttats till Radomir Kovacs lägenhet tillsammans med tre andra kvinnor. Hon stannade i hans lägenhet i cirka fyra månader och blev våldtagen av honom nästan varje natt och ibland av den andra soldaten som också bodde där. De andra kvinnorna som var där med henne blev även de våldtagna av männen. De var ofta utsatta för hot, var inlåsta och hade inte möjlighet att gå ut, de tvingades också att städa, laga mat och tvätta (ICTY3, s.36-37). Vid ett tillfälle tvingade Radomir Kovac 15-åringen att klä av sig naken och dansa på bordet medan han pekade en pistol mot henne. Hon kände sig som en ägodel till Kovac. Vid ett annat tillfälle tvingade han vittnet och de andra kvinnorna han höll inlåsta att klä av sig och dansa nakna framför honom. Radomir Kovac hotade att dränka dem vid floden om de vägrade. För att visa att han menade allvar ledde han kvinnorna till floden för att sedan återvända hem (ICTY3, s.37). Vittne blev sedan såld tillsammans med en annan kvinna till soldater från Montenegro. Kvinnorna blev sedan flyttade till soldaternas hemland där de blev våldtagna av de som hade köpt dem samt fick de jobba i ett café tills de lyckades fly (ICTY3,s38-39).

En utav kvinnorna som också var fångna i Kovacs hem blev tillsagd att ha sex med en av soldaterna som var där. När hon vägrade skickade de istället en tolvårig flicka till soldaten

(ICTY3, s.74). Radomir Kovac skulle sedan ha tagit dessa två kvinnor till ett annat hus där de blev regelbundet våldtagna av 15 stycken soldater (ICTY3, s.75). En dag kom Radomir Kovac förbi och sa att de skulle bli sålda. Den tolvåriga flickan blev såld först och skildes från den andra kvinnan och har varit borta sedan dess. Den andra kvinnan blev såld till en soldat och hölls fången i en lägenhet där hon tvingades att prostituera sig (ICTY3, s.76).

4.3.3 Zoran Vukovic

Zoran Vukovic: Född 1955, bosatt i Foca. Innan kriget jobbade han som servitör och lastbilsförare. Under kriget tillhörde han samma truppförband som Radomir Kovac (ICTY3, s.32)

Vittnet som var en 15 årig flicka blev, efter en attack mot hennes by, tagen till Foca gymnasium och sedan förd vidare till Partizan. Den 15 årig flickans namn blev uppropad vid flera tillfällen och tagen till klassrum där hon våldtogs. Vid ett tillfälle kom fem soldater som ropade upp hennes namn och fyra andras. De tog till ett klassrum och soldaterna delade upp kvinnorna mellan dem. Den 15 åriga flickan blev tilldelad Zoran Vukovic som våldtog henne, alla fem blev våldtagna i samma rum (ICTY3, s.32-34). En av de tre andra kvinnorna som var tagen till detta rum var en 27-årig kvinna. Hon beskriver att våldtäkterna inte verkade vara för soldaternas sexuella njutning utan beskrev det som "It wasn't sex with pleasure, it was with fury. They were taking it out on us" (ICTY3, s.109).

En 16-årig flicka var tagen till Foca gymnasium där hon blev våldtagen av en soldat och sedan tillbakaledd till huvudrummet och sedan flyttad till Partizan. Hon hade hört rykten om att Zoran Vukovic skulle specifikt leta efter henne och hon gömde sig på toaletten. Efter ett tag kom hennes mamma och bad henne komma ut då hennes mor var orolig för att de andra kvinnorna skulle råka illa ut om hon fortsatte gömma sig. Vukovic tog henne till en övergiven lägenhet där han våldtog henne (ICTY3, s.89-90).

5. Teori

I min teoridel kommer jag först presentera teorin poststrukturalistisk feminism baserad på Judith Bulters bok ”*Genustrubbel*”. I hennes bok för hon en tes som argumenterar för att genus och kön är en illusion som kräver motsatsrelationer mellan de skapade könen för att inte bli genomskådade för den inbillning de faktiskt är. Sedan följer mina kompletterande teorier om manlighet och heder som främst är baserad på Nira Yuval-Davis bok ”*Gender and Nation*”.

5.1 Poststrukturell Feminism

Enligt poststrukturell feminism finns det inte något naturligt kön utan kroppen blir könad vid födseln och blir definierad som man eller kvinna utifrån den diskursen som råder. Det är inom den rådande diskursen som könet får en mening och blir då även en del av de rådande maktrelationerna (Foucault i Butler, 2007, s.160-161). Varken kön eller genus är fasta identiteter med tillhörande attribut som till exempel rationell/orationell utan är en illusion som genom upprepning och handlingar över tiden har stelnat in i kulturen (Butler, 2007, s. 219-220). Feministisk teori utgick tidigare utifrån att ”kvinna” var en absolut term som inte förändrades och inkluderade alla som enligt dem stämde in på subjektet kvinna (Butler, 2007, s.49). Kategorin ”kvinna” blev på så sätt en del av det juridiska språket som normaliserade in ordet i vårt samhälle. På grund av detta har det krävts att personer måste passa in i denna kategori för att kunna bli representerade. Det har även inneburit att individer har trycks in i en identitet mot deras vilja eller exkluderas och på så vis förlorar sin möjlighet att bli företrädna. Subjektet kvinna blir via kategorisering en del av en struktur som man måste anpassa sig till och det skapar en diskurs (Butler, 2007, s.50). Feminismen har utgått från att de som anses passa in i subjektet ”kvinna” själva kommer identifiera sig som detta och även vilja bli representerad av feminismen. Övertygelsen att ”kvinna” är en universell term där alla känner en gemensamhet och under denna kategori tillsammans sträva efter samma mål är enligt Butler grunden till att just feminismen har blivit en så konfliktfyllt ideologi (Butler, 2007 s.51-52). Butler ifrågasätter den feministiska tanken om att genus är konstruerat medan kön är något biologiskt. Butler frågar sig hur genus kan uppstå och påverkas av kulturella kontexter medan kön är oberoende av den rådande diskursen (Butler, 2007, s.55-57). För att kunna bevara illusionen om att genus är något reellt och inte något som är beroende av kulturen har ”man” och ”kvinna” blivit kontraster till varandras (Butler, 2007, s.69). Denna syn på manligt och kvinnligt som en

dikotomi har gett olika attribut till de olika könen som kultur/natur, rationell/orationell, handlingskraftig/passiv överordnad/underordnad och så vidare (Butler, 2007, s.93-94). Kvinnor får därmed enligt de associerade genusattributen en underordnad ställning enligt den kulturella verkligheten (Butler, 2007, s. 96). Dessa motsatsrelationer skapar det heterosexuella begären som bidrar till den till synes existerande stabiliteten (Butler, 2007 s.74). Genom upprepande blir motsatsrelationerna normaliserade in i kulturen och slutligen stelnar strukturen in i samhället (Butler, 2007 s.87-88). Då kön enligt Butler är en konstruktion som har skapats via kultur och språk finns det en ständig rädsla att förlora sin identitet. För att kunna fortsätta blunda för verkligheten och behålla kvar illusionen av ”manligt” och ”kvinnligt” måste individen via handling bekräfta sitt illusionära kön och förstärka motsatsrelationerna mellan de två könen (Butler, 2007, s.103). ”Kvinnan” som på grund av dikotomin blir tvungen att underkasta sig mannen trots att hon besitter de maskulina attributen och måste dölja sitt begär att ta över mannens position i rädsla för mannen och också för rädslan att motsätta sig normen. Mannen måste i sin tur förstärka sin maskulinitet delvis för att gömma sina feminina drag men även i rädsla att förlora sin dominerande makt (Butler, 2007, s.110-111).

5.2 Manlighet och Beskydd

Yuval-Davis argumenterar för att trots att det historiskt alltid har funnit kvinnliga soldater har militären och beskydd blivit sammankopplat till det maskulina då kvinnan plats ofta har ansetts vara i hemmet för att ta hand om barnen och de åldriga (Yuval-Davis, 1997, s.89-90, 93). Kvinnor som var en del av militären fick sällan, trots att det förekom, vara en del utav själva striden. Istället var deras uppgift att ta hand om sårade och döda och det blev den manliga medborgarens skyldighet att försvara och dö för sitt land (Yuval-Davis, 1997, s.97). Denna skyldighet kan vara så starkt förankrad att nationen anses ha rätt att bestraffa och spärra i de som vägrar att försvara och slåss för sitt land. Att strida och dö för sin nation har starkt kopplats ihop med stolthet, ära, brödraskap och även maskulinitet där soldater är riktiga män som vågar riskera sina liv för de som behöver beskyddas (Cockburn, 2004, s.31-33). Bildens som ges av militären är att den är maskulin, maktfull, manlig överordning och heterosexuell. Det har länge setts att det är maskuliniteten och deras gemensamma sexualitet som binder dem samman till ett starkt band med brödraskap. Kvinnliga attribut som empati och vänlighet är något som ses ner på samt även de soldater som inte tycks kunna bevisa sin manlighet (Seifert, 1994, s. 59-61). För att upprätthålla illusionen om manligt och kvinnligt krävs det att man skapar en motpol. På samma sätt som män kopplas samman med krig och soldater kopplas kvinnan ihop med fred

(Yuval-Davis, 1997, s.94). Då maskulinitet står för beskydd får kvinnan ta på sig rollen att behöva bli beskyddad. Krig utkämpas därav av männen för beskyddande av kvinnor och barn som förväntas befinnas sig i det trygga hemmet i väntan på att deras män ska återvända (Yuval-Davis, 1993, s.111). Det är denna idé om att män ska skydda och kvinnor skall beskyddas som gör kvinnan utsatt och ett mål för fienden att angripa. Den vinnande parten i kriget vinner därför inte bara territoriet utan även kvinnorna (Sjoberg, 2013, s.197-198, 200). Beskyddande av kvinnor har därmed blivit en del utav mannen stolthet och då mannen inte längre kan skydda kvinnorna från sexuellt våld är det ett bevis på misslyckande. På detta sätt bli kvinnokroppen ett slagfält där våldförandet på kvinnor blir ett bevis för seger (Broenwiller citerad av Niarchos, 1995, s.661).

Militären har en ofta en macho chargong där man ska göra pojkar till män, det är inte ovanligt att det finns ett agg emot homosexualitet och de som inte klara trycket blir kallade flickor som borde åka hem (Yuval-Davis, 1997, s.101). Manliga attribut anses positiva medan de som inte håller måttet får skällsord oftast med det som anses kvinnliga attribut (Yuval-Davis, 1997, s.103-104). En anledning till att män väljer att bli soldater är för att få deras manlighet bekräftad. Armén ses fortfarande som ett mycket maskulint yrke sammankopplat med makt, dominans och status. Denna image utnyttjar militären för att rekrytera soldater (Seifert, 1994, s. 59-60). Varför våldtäkter begås har länge ansetts beror på mannens oförmåga att kontrollera sig själv och sin sexuella drift. Men det finns mycket som tyder på, vilket även de som begick våldtäkt under krig själva hävdar, att det inte är en sexuell akt utan en akt av aggression och känslan av makt och dominans över kvinnan (Seifert, 1994, s.55-56). I krigszoner finns det heller inget som talar för att våldtäkter minskar om det finns tillgängligt prostituerade eller bordeller. Detta kan tyda på att soldater inte våldtar på grund av sexuell begär utan mer som ett sätt att uttrycka våld och dominans (Seifert, 1994, s.58). Vid gruppvåldtäkt är det även en tydlig markör inom gruppen att visa den hierarkiska ordningen och också bevisa sin maskulinitet. Våldtäkter brukar även ha ett mer än nödvändigt inslag av aggression och våld (Seifert, 1994, s.55-56).

5.3 Heder och Representation

Yuval-Davis menar att inom en nation kan klass, genus och religion vara faktorer som delar upp samhället i olika grupper (1997, s.44). Språk, religion, kultur och tron på ett delat öde eller mål skapar en illusion om att vara enade och genererar en känsla av ett vi och dem (Yuval-Davis, 1997, S19). Gruppen får sin styrka genom sin gemensamma symbolik som är mer

bestående än politik och ekonomiska och sociala funktioner (Yuval-Davis, 1997 s.16). En viktig del för att bevara denna illusion av tillhörandet till en grupp är att den är naturlig, vilket innebär att den inte ska vara vald utan tilldelad. Vem som helst kan inte bli del av gruppen utan måste på olika sätt till exempel via blod få rätten att bli delaktig. Det är främst denna känsla, en känsla av tillhörigheten till sin släkt, som gör att man kan offra sig för nationen och döda och bli dödad för nationen skull (Yuval-Davis 1997, s.15). Därför blir det viktigt för att behålla "renheten" i gruppen och blir det där med av intresse att kontrollera de sexuella relationerna. Det är inte ovanligt att samhällen har skapat lagar för att förebygga att barn föds med blandade ursprung. I vissa kulturer har man löst detta genom att barnet ärver nationen/ethniciteten via en av föräldrarna (Yuval-Davis, 1997, s.26-27). För dessa grupper inom nationen blir det viktigt att särskilja sig från de andra via till exempel språk, religion och historia samt ett behov av att upprätthålla sin grupps kultur och värderingar vilket Yuval-Davis kallar "The burden of representation" (1997, s.44).

Yuval-Davis argumenterar vidare att det är oftast kvinnan som får bära den största bördan av att upprätthålla familjen och kollektivets seder, normer och heder (Yuval-Davis, 1997, s.44-45). Då kvinnan blir kollektivets "representation" blir det även hon som står för familjens heder. Hedern blir ett sätt att kontrollera vem kvinnan träffar och gifter sig med men även i vardagligheter som kläder (Yuval-Davis, 1997, s.45-46). Dessa strukturer inom samhället används också som ett sätt att legitimera kontroll över kvinnan sexualitet (Yuval-Davis, 1997, s.44-46). Kvinnans heder kopplas oftast ihop med hennes oskuldheter. Yuval-Davis påpekar till exempel att när man skrev det Fjärde Genèvekonventionen står det "Women shall be especially protected against any attack on their honour, in particular against rape, enforced prostitution, or any form of indecent assault" (icrc.org) och att våldtäkt då ansågs vara ett brott mot hedern och inte klassas som en form av tortyr (Yuval-Davis, 1997, s.110).

6. Analys

Att våldtäkterna i Jugoslavien var så utbredd och brutal har enligt mig flera orsaker som bottnar i ett komplex synsätt på manlighet, kvinnlighet och identitet. Jag kommer i min analysdel ta upp olika komponenter i försök att förstå varför våldtäkt blir ett vapen i kriget i Jugoslavien. De kategorier jag kommer ta upp är Etnisk Rensning, Heder och Skam, Manlig Dominans och Feminisation. De olika kategorierna utgår från föreställningen att man och kvinna står i motsattsrelation till varandra och på grund av detta blir våldtäkt ett vapen. De olika kategorierna jag tar upp är inte oberoende av varandra utan flyter ibland ihop. Jag har trots detta valt att dela upp dem, dels för förtydligande men även för att tydliggöra de mönster jag tycker mig kunna urskilja från min bakgrund och teoridel.

6. 1 Etnisk rensning

Trots att Jugoslavien innan kriget sågs som ett enat land fanns det tecken på att de olika etniska grupperna fortfarande hade ett vi och dem tänk då befolkningen hade en tendens att gifta sig med dem tillhörande sin egen grupp (Morokvasic-Müller, 2004, s.139). Massvåldtäkterna som skedde under kriget i Jugoslavien har enligt vissa kategoriserats som etnisk rensning För att kunna se våldtäkt som en etnisk rensning krävs det en viss föreställning om kvinnan och hennes identitet. Mönster att döda den manliga befolkningen av en viss etnicitet och tillfångata kvinnorna är inte unikt för just detta krig utan har förekommit historiskt sett under en mycket lång tid. Ett exempel på ett sådant tillvägagångsätt tas upp i rättsfallen IT-96-23-T & IT-96-23/1-T där boende runt den attackerade staden flydde ut i skogen men omringades utav soldater. Männerna, även om de var obeväpnade, sköts till döds på plats och kvinnor och barnen fördes till ett läger där de våldtog kvinnorna (ICTY 3, s. 20,23). Denna strategi av etnisk rensning hade aldrig används om det inte hade funnits en föreställning att barnet ärver faders etnicitet. Maria B Olujic menar i sin artikel att det fanns en föreställning, vilket även visas sig i språket, att det är mannens ”tjocka” blod som förs över till barnet. Att många av de serbiska soldaterna hade denna syn på vems etnicitet barnet ärver blir tydligt när vittnen berättar hur Dragoljub Kunrac efter våldtäkten säger att hon nu kommer föda ett serbiskt barn och muslimerna kommer försvinna från landet (ICTY3, s.112, 118). Denna strukturella syn på barnet och dess tillhörighet fanns även inte bara på individnivå utan även på en högre nivå då i våldtäktsläger där kvinnor på ett organiserat sätt för att få dem gravida våldtogs av män i syfte att föda ”deras” barn.

Det är inte bara barnet som föds som verkar kunna få mannens identitet. Kvinnorna under kriget blir som ägodelar till männen som låses inne och blir till slavar. Inte bara blir de objekt som kan användas till vad de än behagar men även fick vissa av kvinnorna nya namn, i detta fall serbiska (ICTY3, s.96), som om männen på detta sätt hade makt att själv även bestämmer vilken etnicitet kvinnan tillhör. Synen på att kvinnan inte äger sin egen etnicitet utan genom till exempel giftermål förlorar sin tillhörighet blir hon likt en spegel som reflekterar mannens identitet. Att kvinnan saknar en egen identitet oberoende av mannen blir tydlig när offren får höra från våldtäktsmännen "(...) if you can have Ustasha babies, then you can have a Chetnik baby, too" (Stiglmayer, 1994, s.119). Kvinnor sågs som ett verktyg, en behållare till barnet där förövaren sprider sin etnicitet vidare. Likt Judith Butler argumenterar för i sin bok "*Genustrubble*" har det skapas en diskurs med rådande motsats – och maktrelation där mannen bär identiteten och kvinnan blir den som mannen kan föra över den på. Det är på grund av denna strukturella syn på kvinnans identitetslöshet etniskt rensning via våldtäkt fungerar och används som ett vapen under krig.

6.2 Heder och Skam

Enligt både Maria B. Olujic och Inger Skjesbæk fanns det en stark hederskultur i Jugoslavien innan kriget bröt ut (Olujic, 1998, s31-32, Skjelbæk, 2006, s.395). Ett patriarkatiskt synsätt som enligt mig inte är unik för den Östeuropeiska kulturen utan finns lika närvarande i många andra kulturer och genomsyrar samhället i stort vilket till exempel visar sig i det fjärde Genèvekonventionen (icrc.org). Enligt Yuval-Davis teori om "The burden of representation" är det kvinnan som främst har i uppgift att upprätthålla kollektivets heder som främst är sammankopplad till hennes sexualitet (1997, s.44-46). Då det finns en syn på att kvinnor kan vara "rena" och "orena" och denna renhet är viktig blir våldtäkterna ur detta perspektiv en attack mot det kollektivet och kulturen som de representerar.

Att kvinnorna känner skam över de övergreppen de har varit utsatta för blir tydligt i både de interjuver som Olujic, Skjesbæk och Stiglmayer har genomfört. Framförallt Skjesbæk har uppmärksammat den skammen som kvinnorna har känt efter våldtäkterna som ger uttryck i att de inte tror att någon vill gifta sig med dem eller inte berättar för sina män eller vänner för vad de har varit utsatta för. Detta bidrar till att de även inte söker den vården de behöver både mentalt och fysiskt efter det sexuella våldet. Hur många kvinnor som blev våldtagna under kriget är svårt att veta då många känner skam över vad de har varit utsatta för tror man mörkertalet är högt (Olujic, 1998, s.40). Det är även mer vanligt att kvinnor som är änkor eller

skilda, som inte längre är oskuld, är mer öppna med att berätta om de våldtäkterna de varit utsatta för under kriget (Ouljic, 1998, s.44).

Under kriget var det inte ovanligt att våldtäkterna skedde offentligt framför boende när ett område hade blivit besekrat eller framför familjemedlemmar i deras egna hem eller i fånglägren (Niarchos, 1995, s.656-657). Det tas även upp vittnenas berättelser hur de blir våldtagna i samma rum eller när mamman fick i uppgift att hämta sin dotter från sitt gömställe (ICTY3 s.34, ICTY3, s.89-90). Våldtäkterna kan då se på grund av rådande strukturer som fanns som ett våldförande som inte var riktat mot kvinnorna som individer utan på grund av det symboliska laddningen hon har fått blev en attack mot hennes man och hans släktled. De offentliga våldtäkterna blir även en attack på kollektivet och de strukturer som är uppbyggda på heder och kvinnors "renhet" vilket försvårar deras möjlighet att bygga upp deras samhälle igen.

6.3 Maskulinitet

Våldtäkterna under Jugoslavien-kriget användes som ett vapen för att krossa och förnedra fienden men också för att öka sina egna soldaters vilja till att strida. Enligt Yuval-Davis har armen kopplats samman med maskulinitet där mannens uppgift är att beskydda och kriga för sitt land (1997, s.89-90). Det är manliga attribut som hyllas och de kvinnliga ses som något negativt (Seifert, 1994, s.59-61). I soldaternas egna berättelser visas det tydligt att inom armen ansågs våldtäkterna fylla funktionen att öka soldaternas krigsmoral och krigslystnad. Det ska även ha funnits ett dokument som soldater kunnat visa upp där det stod att de hade rätt att ta vilken tillfångatagen kvinna de ville för att ha sex med henne då det skulle öka deras vilja att kriga (ICTY3, s.26-27). I intervjun med soldaterna säger Borislav Herak sade själv att han inte ville våldta kvinnorna och att det inte lyfte deras krigsmoral men att få kvinnor tilldelade sig fick dem att känna sig viktiga (Stiglmayer, s-1994, s.147). Befälhavare och numera dömda Dragoljub Kunarac satte i system att efter en attack handplocka en handfull oftast unga kvinnor som han tog till sin bas. Där våldtog han själv kvinnorna, men lät även sina soldater göra det. Enligt rättegången ICTY tydde detta på hur "(...)Kunarac used his bravery in combat to gain the respect of his men, and he maintained it by providing them with women" (ICTY 3, s.207).

Kvinnor verkade användas som ett sätt för männen att visa makt och få respekt av de andra soldaterna men även som en typ av belöning. De tillfångatagna kvinnorna kom att ses som objekt soldaterna kunde ge bort eller sälja. I vittnenas berättelse säger en av dem att de hade blivit givna till en man som belöning för den bedrift han gjorde under kriget. Två utav kvinnorna

stannade i denna mans hus i sex månader och hade ingen möjlighet att kontrollera sina egna liv och val och tvingades till sex, städning och matlagning (ICTY 3, s.28). Ett annat vittne berättar hur hon en annan kvinna hade blivit sålda för 500 D-mark och tvättmedel. Männerna som hade köpt dem förnedrade dem ytterligare genom att skratta åt hur billigt de hade köpt dem (ICTY 3, s.82). Att äga och utnyttja kvinnor verkar vara ett sätt att visa makt, få status och öka sin känsla av maskulinitet.

Främst de våldtäkterna som skedde på de bordell-liknande platserna verkar varken vara till för etnisk rensning eller skambefläckning utan en plats för männen att visa upp och höja deras känsla av manlighet och dominans. Kvinnorna på dessa platser blev ofta dödade och enligt Herak mördade soldaterna kvinnorna för att få plats med nya. Det verkar som genom att våldta många kvinnor blev det en bekräftelse på deras maskulinitet som behövdes för att kunna utkämpa kriget. Olujic nämner även att innan kriget bröt ut kunde mannen få status av andra män genom att ligga med många kvinnor (1998, s.33-34). Cvijetin Maksimovic och Slobodan Panic berättelser om hur de blir kallade för homosexuella för att de inte klarar av att våldta en kvinna och de var en skam för de serbiska männen. Det liknar den macho kulturen som Yuval-Davis beskriver där homosexualitet är något negativt och våldtäkter framför andra soldater kan vara ett sätt att bevisa sin heterosexuella läggning. De andra soldaternas skryt om hur många de har våldtagit och hur brutalt det har gjorts verkar även ingiva ett bevis på maskulinitet och status.

Detta går i linje med Judith Butler åsikter i sin bok ”*Genustrubbel*” att genus är en illusion som hålls levande genom att skapa motsatsrelationer mellan könen (2007, s 219-220). Just för att genus är en illusion krävs det att via handlingar upprätthålla luftsloppet och där med fyller våldtäkterna en viktig funktion att få männen att behålla sin tro på sin maskulinitet och överordnad och stärker dem i sin roll som maskulina soldater. Även det höga användandet av våld under våldtäkterna eller hot som när Dragoljub Kunrac lägger en bajonett vid bordet vilket ökar känslan av makt och kontroll kan bero på viljan att känna sig manlig. Även när Radomir Kovac tvingade kvinnor att klä av sig nakna och dansa på bordet medan han riktade en pistol mot dem, eller leda dem till floden i hot om att dränka blir en demonstration av makt. Genom hot, våld, ägande och andra sätt att visa makt tycks förövarna få kvinnorna att bli mer underlägsna och samtidigt höja sin egen känsla av makt och dominans.

6.4 Feminisation

Som nämnt ovan angående manlighet och armén har även beskydd blivit ett attribut som anses vara maskulina. I denna kontext där män ska skydda och kvinnor skall beskyddas blir våldtäkterna på kvinnorna ett vapen för att avmaskulinisera den manliga fienden genom att visa att de inte kunde skydda sina kvinnor.

Hirschauer skriver

Mass rape, public rapes or forced incest rapes in their ferocious brutality had grave and lasting psychologically traumatizing and damaging consequences. Men found themselves emasculated, as they were forced to watch, witnessing sexual assaults descending on the village's female population. Men were stripped of their masculine responsibility/obligation to protect, particularly devastating in Balkan patriarchal social structures.

(Hirschauer , 2014, s.124)

Hirschauer menar att våldtäkter inte bara skadade kvinnan utan hela samhället och regionen som bröts samman då det stod klart att männen inte längre kunde skydda invånarna (2014, s.125). På grund av de könsstrukturer som fanns i landet blev kvinnors kroppar strategiska måltavlor för att krossa fienden. Genom att våldföra sig på dem som fienden hade som uppgift att skydda visar man på den andres svaghet och misslyckande. Genom denna struktur blir kvinnan attackerad på grund av att hon har blivit sammankopplad till mannen maskulinitet. En identitet som kan tas ifrån honom genom våldförande av kvinnokroppen. Detta kan även förklara varför det inte var ovanligt att så många utav våldtäkterna efter en attack skedde framför invånarna och på detta sätt visade männen på deras misslyckanden att beskydda "sina" kvinnor och visa på deras brist på manlighet tyder på hur de feminiserar fienderna. På detta sätt skapas en känsla av vanmakt för de som är kvar i området och samtidigt stärker den vinnande sidan av kriget sin egen identitet som maskulina.

7. Diskussion

Som nämnt i inledningen har våldtäkt setts som en självklarhet i krig vilket inte är märkligt då våldtäkt sker i krigstid likaså under fredstid. När man läser de serbiska soldaternas berättelser och deras teorier om varför våldtäkterna skedde skiljer de sig helt från den poststrukturella feminismens synvinkel. Teorier som jag har nämnt ovan om vad kvinnokroppen symboliserar när det kommer till etnicitet, skam och maskulinitet verkar inte förekomma. Cvijetin Maksimovic har sin egen teori om varför sexuellt våld används i krig och anser att våldtäkt är en metod för att skrämja bort invånarna från territoriet men också som en metod för att öka hatet mot Bosnier (Stiglmayer, 1994, s.158). Hur sexuell våldförande på civila kvinnor skapar en känsla av hat ifrågasätts inte utan verkar mer ses som en självklarhet. Judith Butlers Poststrukturella feministiska perspektiv gör just det, ifrågasätter och problematiserar inte bara på ytan utan till de sista beståndsdelarna kön och genus. Genom att gå så långt och hävda att inte bara genus utan även kön är en illusion tar man bort de ramar i sitt tänkande som förhindrar en att se strukturer som faktiskt är där.

Den gamla teorin att våldtäkt i krig sker på grund av män inte kan kontrollera sitt sexuella begär känns efter att jag har skrivit den här uppsatsen som en föråldrad syn på män men också en förenkling av verkligheten. Våldtäkt anser jag mycket väl kan användas som ett vapen under krig. Både fysiskt mot kroppen som utsätts för övergreppet men våldtäkt blir även ett vapen när man utnyttjar de maktstrukturer som finns i samhället, till exempel gällande heder och tron på att en kvinna kan vara ren och oren. I min uppsats tycker jag mig finna de motsatsrelationer som Judit Butler anser vara det redskap som behåller kvar illusionen om kön, framförallt i de delar som berör etnisk rensning och maskulinitet. Dock vill jag inte hävda att alla våldtäkter som sker i krig är beroende av denna motsatsrelation. Dragan Zelenovic användande av våldtäkt och hot om våldtäkt under förhör tycker jag mig se att det då främst blir ett redskap för tortyr. Mycket väl kan effekten av våldtäkten höja Dragan Zelenovic känsla av manlighet men det är snarare en påföljd än själva målet av handlingen.

8. Referenser

Stiglmayer, Alexandra, 1994. "The Rape in Bosnia-Herzegovina" i Alexandra Stiglmayer(red.) *Mass Rape: The War against Women in Bosnia-Herzegovina*. United States of America: University of Nebraska Press, s. 54-72

Butler, Judith (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos

Cockburn, Cynthia, 2004, "The Continuum of Violence: A gender Perspective on War and Peace" i Cynthia Giles, Wenona Mary & Hyndman, Jennifer (red.) (2004). *Sites of violence: gender and conflict zones*. Berkeley: University of California Press

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Hansen, Lene, 2001. "Gender, Nation, Rape: Bosnia and the construction of security", *International Feminist Journal of Politics*, vol. 3:1, s. 55-75.

Hansen, Lena. (2010). Gender, Nation, Rape: Bosnia and the Construction of Security. *Institute of Political Science, University of Copenhagen, Denmark*. Published online, 55-75.

Hirschauer, Sabine (2014). *The securitization of rape: women, war and sexual violence*.

Mertus, Julie (1994) 'Woman" in the Service of National Identity', *Hastings Women's Law Journal*, 5(1), pp. 5-23.

Morokvasic-Müller, Mirjana, 2004 "From Pillars of Yugoslavism to Targets of Violence: Interethnic Marriages in the Former Yugoslavia and Thereafter" i Cynthia Giles, Wenona Mary & Hyndman, Jennifer (red.) (2004). *Sites of violence: gender and conflict zones*. Berkeley: University of California Press

Niarchos N Cathrine. (1995). Women, War and Rape: Challenges Facing the International Tribunal for the Former Yugoslavia. *Human Right Quarterly*. 17 (4), pp-649-690.

Olujić B. Maria. (1998). Embodiment of Terror: Gendered Violence in Peacetime and Wartime in Croatia and Bosnia-Herzegovina. *Medical Anthropology Quarterly*. 12 (1), pp-31-50.

Seifert, Ruth, 1994. "War and Rape: A Preliminary Analysis" i Alexandra Stiglmayer(red.) *Mass Rape: The War against Women in Bosnia-Herzegovina*. United States of America: University of Nebraska Press, s. 54-72

Sjoberg, Laura (2013). *Gendering global conflict: toward a feminist theory of war*. New York: Columbia University Press

Skjeksbæk, Inger. (2006). Victim and Survivor: Narrates Social Identities of Women Who Experienced Rape During the War in Bosnia-Herzegovina. *Feminism & Psychology*. 16 (4), p373-403.

Snyder S Cindy, Wesley J. Gabbard, J. Dean May and Nihada Zulcic. (2006). On the Battleground of Women's Bodies Mass Rape in Bosnia-Herzegovina. *Affilia*. 21 (2), p184-195

Stiglmyer, Alexandra, 1994. "The Rape in Bosnia-Herzegovina" i i Alexandra Stiglmyer(red.) *Mass Rape: The War against Women in Bosnia-Herzegovina*. United States of America: University of Nebraska Press, s. 54-72

Yuval-Davis, Nira (1997). *Gender & nation*. London: Sage

Elektroniska källor:

icrc.org = international committee of the red cross hemsida. [Elektronisk]

Tillgänglig

[https://ihl-](https://ihl-databases.icrc.org/ihl/b0d5f4c1f4b8102041256739003e6366/ffcb180d4e99cb26c12563cd0051bbd9)

[databases.icrc.org/ihl/b0d5f4c1f4b8102041256739003e6366/ffcb180d4e99cb26c12563cd0051bbd9](https://ihl-databases.icrc.org/ihl/b0d5f4c1f4b8102041256739003e6366/ffcb180d4e99cb26c12563cd0051bbd9) Hämtdatum: 2016-01-06

icty.org = International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia hemsida. [Elektronisk]

Tillgänglig:<http://www.icty.org/en/about>. Hämtardatum: 2016-01-06.

Ne.se = Dulic Tomislav, Sjöberg Hans, Agrell Wilhelm Hans. "jugoslaviska krigen" i Nationalencyklopedin,[elektronisk].

Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/jugoslaviska-krigen>
Hämtdatum 2016-01-05

ICTY 2 = International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia hemsida, [Elektronisk]

Tillgänglig: <http://www.icty.org/x/cases/zelenovic/tjug/en/zel-sj070404-e.pdf> . Hämtardatum: 2016-01-06.

ICTY 3 = International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia hemsida, [Elektronisk]

Tillgänglig: <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/kun-tj010222e.pdf> . Hämtardatum: 2016-01-06.